

ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА ГАЛИЧА XI–XIII ст.: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Галич – значний політичний, економічний, культурний центр Південно-Західної Русі. Проте на сторінках літописів інформація про місто з'являється досить пізно. Так, в літописній згадці про Галич під 1141 р. повідомляється про смерть князя Івана Васильковича і перехід влади у місті до Володимира Володаревича [ПСРЛ, 1962, т. 2, с. 304]. Водночас існують раніші писемні згадки, зокрема, у творі анонімного літописця короля Бели описується перебування в Галичі близько 900 р. угорського вождя Алмоша під час переселення угрів в Паннонію [Ауліх, 1976, с. 120].

В археологічних дослідженнях, які на території Галича тривають вже понад століття, однією з центральних проблем залишається з'ясування планувальної структури міста. Однак історія вивчення цієї проблеми не привертала серйозної уваги дослідників, за винятком історіографічних оглядів в синтезованих працях Я. Пастернака [Пастернак, 1998, с. 41–69] та В. Ауліха [Ауліх, 1980, с. 133–137]. Також можна згадати коротку розвідку О. Джеджори про дослідження топографічної структури Галича [Джеджора, 1993, с. 84–85]. Актуальність згаданої проблеми полягає в необхідності синтезу та аналізу вже нагромаджених джерел зі з'ясуванням подальших перспектив у дослідженнях планувальної структури Галича.

На наш погляд, на основі проблемно-хронологічного принципу можна виділити три основні етапи в процесі дослідження планувальної структури Галича.

I етап (сер. XIX ст. – поч. XX ст.). Центальною проблемою впродовж цього хронологічного періоду була локалізація літописного Галича. Ключовим орієнтиром в контексті вирішення цієї проблеми було співставлення локалізованих решток давніх сакральних споруд із згаданими в літописах архітектурними об'єктами, зокрема Богородичним собором. Цю тенденцію можемо простежити у працях всіх тогочасних дослідників, які намагалися віднайти місцезнаходження княжого Галича.

Протягом тривалого часу домінуючою була думка, що княжа столиця знаходилась на території сучасного м. Галича Івано-Франківської обл. Однак в середині XIX ст. розпочалася дискусія про місцезнаходження літописного міста. Львівський історик А. Петрушевич дотримувався традиційної думки про локалізацію Галича; як наслідок він ідентифікував літописний Богородичний собор з сучасною йому церквою Різдва Христового, а княжий двір, за його твердженням, ймовірно знаходився на місці пізньофеодального замку. Саме місто, на думку дослідника, займало простір між р. Лімницею та р. Луквою [Петрушевич, 1882–1888, с. 135].

Професор Львівського університету І. Шараневич, натомість, шукав залишки давнього міста на Залуківській височині вздовж правого берега р. Лімниці. Визначальною для дослідника в цьому відношенні була наявність на цій території давніх храмів Пантелеймона і Спаса [Шараневич, 1860, с. 295–335]. Під керівництвом І. Шараневича та Л. Лаврецького у 1882–1884 рр. в різних місцях Залуківської височини виявлено фундаменти семи монументальних сакральних споруд княжого часу. Одну з них, а саме церкву в ур. Під Дібровою І. Шараневич вважав залишками Богородичного собору [Szaraniewicz, 1883, s. 140].

Першим, хто на науковому рівні критично проаналізував обидві вище перелічені концепції, був О. Чоловський. Насамперед він звернув увагу на те, що на території пропонованої раніше локалізації Галича відсутні укріплення. Окрім того слабким місцем попередніх теорій були здогади про надзвичайно велику площу літописного міста [Czołowski, 1890, s. 18–20]. На противагу згаданим дослідникам О. Чоловський висунув власну концепцію, згідно з якою літописний Галич лежав за 6 км на південь від сучасного однойменного міста на місці теперішнього с. Крилос [Czołowski, 1890, s. 2]. Основними аргументами на користь своєї

гіпотези він вважав: 1) природні захисні властивості території; 2) залишки укріплень; 3) розмір городища тощо. Ця концепція в подальшому підтвердилась археологічними дослідженнями і є підставою для вивчення історії давнього Галича. На наш погляд, вона знаменує завершення першого етапу в історії вивчення планувальної структури Галича.

II етап (поч. XX ст. – 1944 р.). Основною домінантою на другому етапі досліджень планувальної структури Галича було визначення локалізації Успенського собору; окрім того, бачимо перші спроби історико-топографічного аналізу території міста. Серед дослідників цього часу слід відзначити Й. Пеленського, Л. Чачковського, Я. Хмільовського та, особливо, Я. Пастернака.

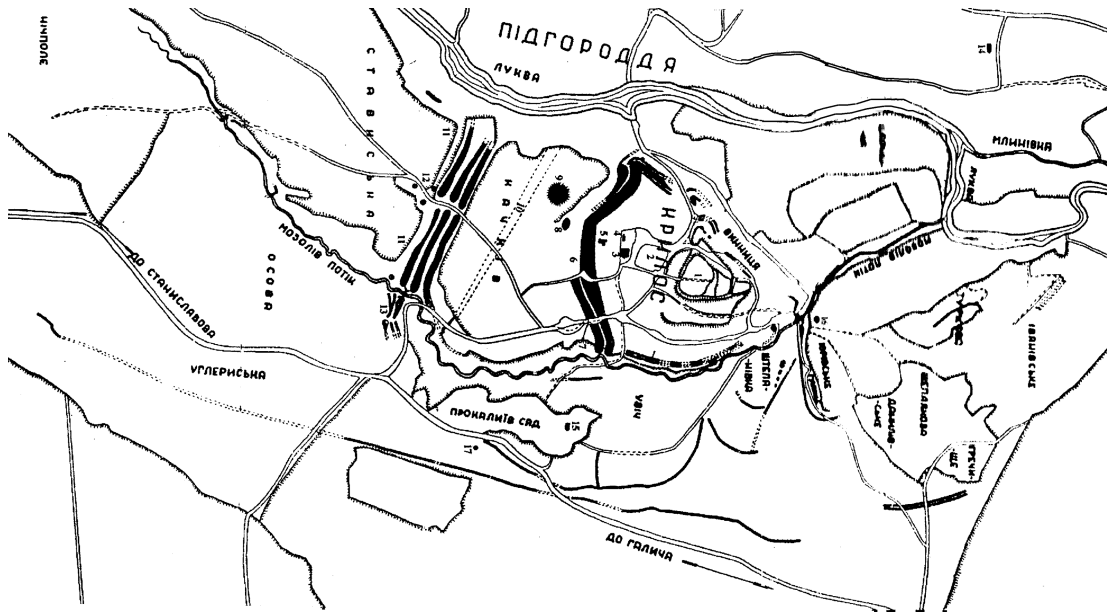

Рис. 1. План укріплень старого Галича (за Л. Чачковським та Я. Хмільовським): 1 – “Золотий Тік”; 2 – “Базар”; 3 – Успенський кафедральний собор; 4 – Успенська церква в Крилосі; 5 – Митрополітична палата (“нові палаци”); 6 – перші вали; 7 – “Воротище”; 8 – оборонна вежа; 9 – “Галичина могила”; 10 – розкопаний старий вал; 11 – другі вали; 12 – три оборонні вежі; 13 – продовження других валів і там на Мозолівім потоці; 14 – Благовіщенська церква; 15 – церква пророка Іллі; 16 – Воскресенська церква; 17 – оборонна вежа

Fig. 1. Plan of fortifications of ancient Halych (by Л. Чачковский та Я. Хмилевський): 1 – “Zoloty Tik”; 2 – “Bazar”; 3 – Uspens’ka cathedral church; 4 – Uspens’ka church in Krylos; 5 – Metropolitan’s palace (“new palaces”); 6 – first ramparts; 7 – “Vorotysche”; 8 – defensive tower; 9 – “Halychyna mohyla”; 10 – excavated old rampart; 11 – second ramparts; 12 – three defensive ramparts; 13 – continuation of second ramparts and tama on Mozolevyi stream; 14 – Blahovischens’ka church; 15 – church of prophet Illia; 16 – Voskresens’ka church; 17 – defensive tower

У 1909–1911 рр. Й. Пеленський провів архітектурно-археологічне дослідження Галича, під час якого зазначив на карті й описав понад два десятки місць сподіваних руїн монументальних споруд [Лукомський, Романюк, 2002, с. 313], внаслідок чого до інтерпретації планувальної структури міста були внесені певні корективи. Так, на думку науковця, церква в ур. Карпиця, яку І. Шараневич розглядав як храм Спаса, не може бути двірською церквою Володимирка Володаревича, оскільки двір князя й відповідно церква Спаса, згадані у літописі, мали б розташовуватись на добре укріпленому Крилоському городищі. Й. Пеленський приєднався до гіпотези О. Чоловського про розташування галицького дитинця на Крилоській горі. Окрім того, дослідник подає власне бачення кількох об’єктів сакральної архітектури Галича [Pełeński, 1914, s. 70–78], вводять в науковий обіг поняття Галицької архітектурної школи XII–XIII ст.

Варто сказати, що Й. Пеленський майже впритул підійшов до локалізації Успенського собору [Лукомський, Романюк, 2002, с. 314–315], вважаючи, що він знаходився поблизу парафіяльної крилоської церкви. Щоб перевірити правильність цієї думки, дослідник заклав кілька розвідкових шурфів навколо існуючої церкви, однак не виявивши фундаментів Успенського собору, написав: “...тим часом не можна ще вирішити, котра з двох частин городища – вивищення церкви чи “Золотий Тік” – була місцем первісного собору” [Peleński, 1914, s. 108, 113–114].

Перша світова війна на довший час перервала дослідження Галича. З середини 20-х років ХХ ст. вивчення княжого міста розпочали Л. Чачковський та Я. Хмільевський, підсумком якого стала їх спільна монографія “Княжий Галич” [Чачковський, Хмільевський, 1938]. Згадані дослідники візуально обстежили територію давнього міста та його околиць, зафіксували залишки численних валів та могил, які не збереглися до нашого часу, уклали детальний топографічний план княжого Галича (рис. 1). За твердженням Л. Чачковського та Я. Хмільевського, дитинець Галича, який знаходився на Крилоській горі, був поділений на дві частини: північну, де знаходився княжий двір з церквою Спаса, та південну – з Успенським собором. Використавши дані топоніміки, висловлено припущення, що між цими двома частинами – в ур. Базар знаходилась торгова площа. Територія на захід від Крилоської гори аж до р. Лімниці в трактуванні дослідників – пригороддя княжої столиці. Особливу увагу Л. Чачковський та Я. Хмільевський зосередили на описі оборонних споруд [Чачковський, Хмільевський, 1938, с. 54–75].

Значний внесок у вивчення планувальної структури Галича зроблено Я. Пастернаком, який з 1934 р. проводив дослідження на терені міста. Метою дослідника, за його словами, було визначення “*льокалізації центру старого Галича на терені*” [Пастернак, 1944, с. 39–40]. В цьому відношенні найвагомішою заслугою Я. Пастернака вважається відкриття фундаментів Успенського собору в 1936 р. Як вказує Ю. Лукомський, археологічне розкриття об’єкту супроводжувалось, на відміну від попередніх досліджень галицьких пам’яток, значно точнішими обмірами мурованих субстанцій пам’ятки, фотофіксацією, схематичною фіксацією окремих стратиграфічних перетинів, детальним описом стану збереження автентичних решток, їх будівельно-технічних особливостей, а також описом і аналізом багатьох рухомих знахідок, які були пов’язані з архітектурою собору [Лукомський, 2002, с. 580–581]. Цим відкриттям остаточно вирішено проблему місцезнаходження стольного Галича.

Подальші дослідження Я. Пастернаком території Галича значною мірою пролили світло на деякі аспекти планувальної структури міста. У 1938–1941 рр. закладено розкопи в ур. Золотий Тік, де, на думку дослідника знаходився княжий двір. Внаслідок археологічного вивчення цієї території Я. Пастернак висловив припущення щодо історико-топографічного розвитку Галича: спершу центр міста обмежувався ур Золотим Током, пізніше Ярослав Осмомисл “пересунув” його межі південніше, збудувавши на новому місці Успенський собор (рис. 2) [Пастернак, 1998, с. 257–258]. Пригороддя міста дослідник локалізував в ур. Качків [Пастернак, 1998, с. 63]. У 1939–1941 рр. проведено дослідження кількох ремісничих майстерень в ур. Юріївське [Пастернак, 1998, с. 202–208], що дозволяє інтерпретувати цю територію як частину посаду Галича. Як бачимо, внесок Я. Пастернака у вивчення давнього Галича не обмежувався лише відкриттям Успенського собору. Дослідник вперше розглянув “в часі” історичну топографію міста, підтвердивши свої припущення археологічними матеріалами.

Подією, що визначила закінчення другого етапу досліджень планувальної структури Галича стало опублікування в 1944 р. синтезованої праці Я. Пастернака “Старий Галич”, в якій підсумовано здобутки своїх попередників та проаналізовано матеріали власних досліджень [Пастернак, 1944, 238 с.].

III етап (сер. ХХ – поч. ХХІ ст.). На цьому етапі розгляд планувальної структури Галича відбувався в контексті вивчення системи заселення, походження та еволюції міських структур, їх соціотопографічного аналізу. У повоєнний період згадані питання вивчали В. Гончаров, В. Довженок та В. Ауліх, який протягом двадцяти років досліджував літописне

місто. Сучасну генерацію дослідників репрезентують О. Джеджора, В. Баран, Б. Томенчук, Ю. Лукомський, В. Петрик та ін.

Як слушно зауважує П. Толочко, в процесі становлення міських форм життя на Русі визначились основні соціально-топографічні закономірності розвитку міст, зокрема Галича [Давня історія України, 2000, с. 414–415]. Феодальна природа міст зумовила їх структурний дуалізм: відносно невеликий князівсько-боярський дитинець та посад; до складу міст входили також “окольний город” та пригороддя. “Окольным городом” можна вважати укріплену частину міста, що виникла безпосередньо біля укріплень дитинця [Толочко, 1989, с. 156]. Посад – це торгово-реміснична частина, яка була містом в соціально-економічному значенні цього терміну [Греков, 1953, с. 104–105]. Посад також характеризується територіальною близькістю дитинця [Толочко, 1989, с. 158]. Деколи території посаду та “окольного города” вважають тотожними [Древняя Русь..., 1985, с. 65]. До складу пригороддя входили численні слободи і укріплені поселення, боярські та монастирські садиби [Толочко, 1989, с. 159].

Сучасними дослідженнями встановлено, що історична топографія Галича є надзвичайно складною. Впродовж XI–XIII ст. бачимо неодноразову зміну містобудівних домінант, що дає підстави для виокремлення окремих етапів розпланування центральної ділянки Галича в зазначений час: 1-й етап (XI – поч. XII ст.), коли домінантою в забудові міста була Галичина могила та дитинець в ур. Золотий Тік; 2-й етап (перша половина XII ст.) характеризується спорудженням княжого двору із церквою Спаса в осях попередньої планувальної структури; 3-й етап (серед. XII – друга пол. XIII ст.) – побудова у 1152–1157 рр. Успенського собору, розташованого у відмінних від княжого двору планувальних осях, змістила акценти композиційного центру міста [Петрик, 2006, с. 51–53; Петрик, Лукомський, 2003, с. 99]. Водночас зустрічається твердження про існування на території Галича двох основних містоутворюючих центрів: боярського – навколо Крилоського городища, та князівського – на Дністрі [Томенчук, 1999, с. 302–303].

Питання про архітектурну одиницю, яка б відігравала визначальну роль в планувально-просторовій структурі міста, залишається нез’ясованим, адже на думку деяких дослідників, конкуренцію княжим дворам в цьому відношенні могли скласти монументальні сакральні споруди [Петрик, 2006, с. 51; Петров, 1964, с. 140]. Опосередковане підтвердження цій гіпотезі знаходимо на території тогочасної Польщі, де “...практично кожен костел становив центр концентрації людей...” [Grygorowicz, 1974, s. 61]. Зрештою, наявність Успенського катедрального собору в Галичі, на думку багатьох дослідників (О. Чоловського [Czołowski, 1890, s. 2], Й. Пеленського [Peleński, 1914, s. 121–125], Я. Пастернака [Пастернак, 1998, с. 71–72]), була основним аргументом в пошуку локалізації літописного “города” на місці теперішнього с. Крилос.

Дискусійним сьогодні є місцезнаходження князівських осередків (дитинця та княжих дворів). На думку деяких дослідників, дитинець Галича був розташований в ур. Золотий Тік, на площадці підтрикутної форми, розміром 150×200 м [Аулих, 1984, с. 12–13; Джеджора, 1991, с. 296–297], і був оточений по периметру двома валами, насипаними не пізніше XI ст. [Аулих, 1980, с. 142]. Проте з одержанням столичного статусу територія Галича структурно ускладнилась, що передусім вплинуло на дитинець. Як вважає О. Джеджора, у середині XII ст., старі укріплення Золотого Току мали б втратити своє колишнє значення, а можливо навіть перестати функціонувати [Джеджора, 1991, с. 298]. Сучасними археологічними дослідженнями встановлено, що поруч із Успенським собором знаходилися дерев’яні світські монументальні будівлі [Лукомський, Петрик, 2001, с. 166–182; Томенчук, Баран, 2007, с. 31–54], які становили Західний і Південний князівські палацові комплекси [Томенчук, Баран, 2007, с. 34]. Окрім того, Б. Томенчук вказує ще на дві укріплені князівські резиденції поза межами центральної частини Галича: Володимирка Володаревича з літописною церквою Спаса (городище площею 1 га в ур. Карпиця), Романа Мстиславича з церквою Пантелеймона (городище площею 3 га в с. Шевченково) (рис. 2) та припускає використання наступниками цих князів центральної частини Крилоського городища як дитинця [Томенчук 1999, с. 302–303].

недоліки, насамперед щодо твердження про повну відокремленість кожної частини Галича. Всі оборонні споруди були звернені чолом в напільний бік і складали три послідовні оборонні лінії городища і ні в якому разі не відокремлювали певних частин від решти міста [Аулих, 1980, с. 140].

Дискусійним є також функціональне призначення “окольного городу”, розташованого в ур. Качків. Зважаючи на незначну потужність культурного шару XII–XIII ст. на цій території, варто піддати сумніву її приналежність до посаду [Гончаров, 1955, с. 22] чи ремісничого району “з обслуговування як князівського, так і єпископського дворів” [Томенчук, 2006, с. 32] й інтерпретувати цю складову міста як “сховище” на випадок військової небезпеки [Аулих, 1980, с. 149]. Таким чином виникає питання про розташування посаду міста: в цьому випадку нам видається, що в планувальній структурі Галича неможливо провести чіткого виокремлення посаду чи пригороддя. Така ситуація пов’язана з тим, що за характером планувально-просторових відношень містобудівних районів, Галич належить до секторного типу [Петрик, 2003, с. 16], для якого властиве розташування фортеці на мисі, що відповідно обмежувало напрям розвитку посаду. Ця модель в сукупності з умовами ландшафту (насамперед з розгалуженою гідросистемою) зумовила локалізацію посаду Галича на захід від Крилоської гори (рис. 2). В такому випадку можемо говорити про часткову тотожність території посаду та пригороддя Галича.

До складу Галича, як своєрідного міського “мегаполіса”, входили численні слободи і укріплені поселення, монастирі тощо. В. Довженок вважав, що декілька таких поселень пригороддя Галича слід пов’язувати з певними особами з середовища галицького боярства, про яких згадує літопис. Зокрема, рештки поселення в ур. Штепанівка він пов’язує з боярином Іллею Степановичем, поселення в ур. Юріївське – з Юрієм Прокоповичем і Юрієм Домажиричем [Довженок, 1955, с. 12–13]. Наявність таких феодальних садиб була загальноруською традицією, зокрема в околицях Києва літописи згадують сім княжих дворів, княжі села, боярські садиби тощо; свідчення про подібні садиби знаходимо також навколо Чернігова, Переяслава, Смоленська, Полоцька, Суздаля, Володимира-на-Клязьмі [Толочко, 1985, с. 17]. Можна провести аналогії і з центральноєвропейськими містами (Вроцлав, Краків) [Gieysztor, 1968, s. 60].

Отож, найдавнішою урбаністичною віссю Галича можна вважати долину р. Лукви з укріпленими поселеннями XI ст. на Замковій горі над Дністром та Крилоській горі. Остання впродовж XII–XIII ст. була центром княжого міста, тоді як територія межиріччя р. Лукви, р. Лімниці та р. Дністра активно заселяється завдяки побудові замиських княжих осередків та монастирів лише з сер. XII ст. [Лукомський, Петрик, 2001, с. 179].

Серед факторів, які визначали формування планувально-просторової структури Галича важливе місце посідає вплив ландшафту. На жаль, згаданий чинник не є повною мірою висвітлений в дослідженнях планувальної структури Галича й часто спрощується до впливу природних умов середовища. В англomовних роботах ландшафт найчастіше постає як “просторовий прояв зв’язків між людьми та їх природнім оточенням; він є явищем реального світу, на яке люди, вступаючи у взаємодію з фізико-географічним середовищем, накладають свою культуру” [Сминтина, 2002, с. 177]. Археологічний ландшафт визначається як “певна поверхня, що існувала в минулому протягом визначеного проміжку часу, вона підлягала змінам в минулому та буде змінюватися в подальшому” [Сминтина, 2002, с. 180].

Регіональний ландшафтний фактор вплинув в першу чергу на становлення і розвиток системи заселення, а також на конфігурацію торгівельних шляхів, які прокладалися з врахуванням лісових зон, характеру рельєфу місцевості, ліній вододілів, зручних переправ через ріки. В результаті найбільші в прикарпатському регіоні міста, такі, як Галич, Терембівля, Звенигород, Буськ, Василів і Перемишль виникли на перетині торгівельних шляхів [Черноус, 1984, с. 146].

Локальний ландшафтний фактор мав вплив насамперед на планувальну структуру міст, зокрема на просторові зв’язки її складових: дитинця і посаду; систему архітектурних домінант, а також на характер оборонних споруд. Аналіз планувальної структури Галича переконує, що

поєднання природних і антропогенних чинників у формуванні урбаністичного простору стало одним з визначальних факторів у процесі розвитку його функціонально-просторової системи.

У цьому відношенні визначальною є характеристика оборонних укріплень Галича, пристосованих до рельєфу місцевості, на якій вони розташовувались. Центральна частина міста розташовувалась на мисі – Крилоській горі, висота якої над рівнем р. Лукви складала близько 70 м. З заходу мис захищений обривом берега і водами р. Лукви, а зі сходу – обмежений ярмом Мозолевого потоку – правої притоки р. Лукви. З напільної сторони споруджено лінію потрійних валів і ровів протяжністю 600 м, яка з'єднувала берег р. Лукви з ярмом Мозолевого потоку [Аулик, 1980, с. 141–143]. Слід зазначити, що внаслідок зростання міста будувалися нові штучні укріплення відповідно до соціальної структури територій, яку вони оточували. Так, в структурі пригороддя Галича розміщувалися укріплені боярські та монастирські садиби (ур. Штепанівка, ур. Юрїївське, ур. Іванівське, ур. Прокаліїв Сад), які були зовнішньою лінією оборони міста зі сходу [Джеджора, 1991, с. 301].

Вплив ландшафту можемо побачити в розміщенні сакральних споруд на території Галича. До прикладу, Успенський собор був символом “Богохранимого” міста, і, що важливо, при виборі місця закладення аналогічних сакральних споруд часто домінували абстрактно-символічні уявлення спільноти. Власне цим можна пояснити звичне розміщення храмів Успіння Богородиці на підвищеннях [Лихачев, 1985, с. 21]. Як вказує Б. Томенчук, будівництво міських церков Галича здійснювалось за прямими, радіальними осями відносно Успенського Собору, церкви Пантелеймона та церкви Спаса. Аналогічна ситуація, на думку дослідника, спостерігається і в інших стольних містах Русі, зокрема в Києві та Переяславі [Томенчук, 2006, с. 312–313]. Тобто, така макропланувальна структура розміщення церков могла бути викликана їх групуванням відносно релігійного центру. Однак вибір місця для спорудження церков обумовлювався не лише цим фактором. Наприклад, храм Пантелеймона побудований на підвищенні, де р. Лімниця впадає в Дністер. З цього місця було зручно контролювати водні магістралі, звідси відкривався найкращий огляд долини р. Лукви, біля гирла якої, на Замковій горі, ймовірно, знаходився сторожовий пункт [Черноус, 1984, с. 146–147]. Оскільки між Крилоською горою і сторожовим пунктом візуальний зв'язок відсутній, то церква Пантелеймона могла слугувати такою комунікативною структурою, що поєднувала ці одиниці просторової системи Галича. Сакральна топографія, як взаємопов'язана система висотних акцентів, є доволі типовою для середньовічного міста [Баталов, Беляєв, 1998, с. 14].

На загал, слід зауважити, що органічний зв'язок з географічними умовами середовища – характерна риса європейських ранньоміських поселень [Бунин, 1964, с. 94–95]. Однак не слід виходити з позицій, властивих для архітектурного аналізу міст Західної Європи. Останні забудовувались компактно, займаючи якнайменшу територію; внутрішня забудова була досить щільною. Для міст Прикарпаття, зокрема Галича, були характерні наступні особливості формування урбаністичного простору: 1) відкритість забудови території; 2) пріоритетне застосування для будівництва житлових споруд дерева та глини [Дида, 2005, с. 38–39]. Як вказує Г. Мокеєв, внутрішня забудова міст на Русі велася вздовж вулиць, а територію позаду дворів займали городи й сади [Мокеєв, 1976, с. 9]. Така ситуація зумовлена тим, що економіці руського міста притаманний безпосередній зв'язок з сільським господарством [Толочко, 1989, с. 81], аналоги цього бачимо і в західноєвропейських середньовічних містах, де “*міщани вели напівселянське життя*” [Ле Гофф, 2007, с. 356]. Зрозуміло, що це вимагало великих територій, зайнятих в сільському господарстві, що не сприяло ущільненню забудови міста. Такі просторові ознаки властиві і містобудівельній структурі Галича, в якій переважав “розпорошений” тип планування, тобто відокремленість частин міста, їх розірваність [Джеджора, 1991, с. 294]. У зв'язку з цим Р. Могитич припускає, що “*міська агломерація, до якої дуже влучно застосовується термін Великий Галич, обійняла територію, яка простяглася на 8,5 кілометрів з півночі на південь та на 11 кілометрів з заходу на схід*” [Могитич, 1998, с. 13]. У такому трактуванні Р. Могитич повертається до гіпотези А. Петрушевича, утверджуючи концепцію Галича як значної агломерації поселень, що мала дуже великі розміри [Білас, 2005, с. 55].

Таким чином, починаючи з середини XIX ст., планувальна структура Галича отримує різноманітні інтерпретації в історико-топографічному, архітектурному та археологічному аспектах. Дотепер не вироблено єдиної концепції становлення та генези міста, його просторово-функціонального розвитку. Тому перспективу подальшого вивчення проблеми вбачаємо у глибшому дослідженні окремих містобудівних районів. В цьому контексті необхідно, по-перше, остаточно з'ясувати локалізацію дитинця та посаду Галича як основних елементів планувальної структури міста; по-друге: археологічно підтвердити чи заперечити наявність єпископської частини Галича; по-третє: з'ясувати функціональне призначення укріпленої території в ур. Качків.

Важливим в цьому відношенні має стати розгляд функціонування міста в плані соціотопографічного аналізу, тобто слід з'ясувати вплив суспільної стратифікації на планувальну структуру та систему заселення Галича.

ЛІТЕРАТУРА

Ауліх В. В.

1976 З історії долітописного Галича // Дослідження з слов'яно-руської археології. – Київ. – С. 120–134.

1980 Историческая топография древнего Галича // Славянские древности. Этногенез. Материальная культура Древней Руси. – Киев. – С. 133–150.

1984 О детинце древнего Галича // Древнерусский город (Материалы Всесоюзной археологической конференции, посвященной 1500-летию города Киева). – Киев. – С. 12–14.

Баталов А. Л., Беляев Л. А.

1998 Некоторые проблемы топографии средневекового русского города // Сакральная топография средневекового города. Известия Института христианской культуры средневековья. – Москва. – Т. 1. – С. 13–22.

Білас Н.

2005 Археологічна наука в Львівському університеті (XIX – 30-ті роки XX ст.) // АДЛУ. – Вип. 8. – С. 46–114.

Бунин А. В.

1964 Особенности архитектурно-планировочного развития средневековых городов Центральной и Западной Европы // Исследования по истории архитектуры и градостроительства. – Москва. – Вып. 1. – С. 65–145.

Гончаров В. К.

1955 Археологічні дослідження древнього Галича в 1951 р. // АП УРСР. – Т. 5. – С. 22–31.

Грабовецький В. В.

1997 Нарис історії Галича. З найдавніших часів до початку XX ст. (До 1100 – річчя заснування града). – Галич. – 247 с.

Греков Б. Д.

1953 Киевская Русь. – Ленинград. – 568 с.

Давня історія України...

2000 Т. 3. – Слов'яно-руська доба / Відп. ред. тому П. П. Толочко. – Київ. – 695 с.

Джеджора О.

1991 Проблеми історичної топографії давнього Галича // Записки НТШ. – Т. ССХХІІ. – С. 292–303.

1993 Формування топографічної структури княжого Галича (історія досліджень) // Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції. Галич, 19–21 серпня 1993 р.: Міжнародна наукова конференція: Тези доповідей та повідомлень. – Львів. – С. 84–85.

Дида І.

2005 Архітектура давнього Галича в контексті загальноєвропейської культурної спадщини // Успенський собор Галича. Минуле і сучасність. Матеріали науково-практичної конференції Галич, 14 жовтня 2005. – Галич. – С. 37–42.

Довженко В. И.

- 1955 Селища и городища в окрестностях Древнего Галича // КСИА АН УРСР. – Киев. – Вып. 4. – С. 12–13.

Древняя Русь...

- 1985 Древняя Русь Город. Замок. Село. / Под ред. Б. А. Колчина. – Москва. – 432 с.

Лихачев Д. С.

- 1985 Градозащитная семантика успенских храмов на Руси // Успенский собор Московского кремля. Материалы и исследования. – Москва. – С. 17–23.

Ле Гофф Ж.

- 2006 Цивилизация средневекового Запада. – Екатеринбург. – 560 с.

Лукомський Ю.

- 2002 Успенський собор давнього Галича (За результатами нових досліджень 1992–2000 років) // Записки НТШ. – Т. CCXLIV. – С. 578–607.

Лукомський Ю., Романюк Т.

- 2002 Сторінки життя і діяльності Йосипа Пеленського // Записки НТШ. – Т. CCXLIV. – С. 312–319.

Лукомський Ю., Петрик В.

- 2001 Нові матеріали до відтворення елементів містобудівельної структури Галича XII–XIII ст. // Галичина та Волинь в добу середньовіччя. – Львів, 2001. – С. 166–182.

Могитич Р.

- 1998 Містобудівельний феномен давнього Галича // Галицька брама. – Львів. – № 9. – С. 13–16.

Мокеєв Г. Я.

- 1976 Черты своеобразия в структурах городов восточных и западных славян // Архитектурное наследство 1975 г. – Москва. – № 23. – С. 3–13.

Пастернак Я.

- 1944 Старий Галич (археологічно-історичні досліді у 1850–1943 рр.). – Краків-Львів. – 238 с.
1998 Старий Галич (археологічно-історичні досліді у 1850–1943 рр.). – Івано-Франківськ. – 248 с.

Петрик В.

- 2003 Архітектурно-просторова організація стольних городів Галицької землі XI–XIII століть. Автореферат дис... канд. архітектури. – Львів. – 20 с.
2007 Успенський собор у планувально-просторовій структурі давнього Галича // Успенський собор Галича. Минуле, сучасне, майбутнє. – Галич. – С. 51–58.

Петрик В., Лукомський Ю.

- 2003 Архітектурно-планувальна структура стольного города Галича // Галич в доісторії і середньовіччі. Матеріали міжнародної археологічної конференції Галич, 4–6 вересня 2003. – Галич – С. 92–100.

Петров В. П.

- 1964 Исторична топографія Києва // Историчні джерела та їх використання. – Київ. – Вип. 1. – С. 114–140.

Петрушевич А.

- 1882–1888 Критико-исторические рассуждения о надднестрянскомъ городе Галичъ и его достопамятностях // Летопись Народного Дома. – Львов. – С. 7–602.

Полное ...

- 1962 Полное собрание русских летописей. – Москва. – Т. 2. – Ипатьевская летопись. – 938 с.

Сминтина О.

- 2002 Ландшафт в західноєвропейській археології: сучасні підходи до концептуалізації // Нові технології в археології. – Київ-Львів. – С. 177–188.

Толочко П. П.

- 1985 О социально-топографической структуре древнего Киева и других древнерусских городов // Археологические исследование Киева 1978–1983 гг. – Киев. – С. 5–18.
1989 Древнерусский феодальный город. – Киев. – 256 с.

Томенчук Б., Баран В.

- 2007 Археологія дерев'яних палацових комплексів княжого Галича // Вісник Інституту археології. – Львів. – Вип. 2. – С. 31–54.

Томенчук Б. П.

- 1999 Три періоди розвитку історичної топографії давнього Галича // Етнокультурні процеси в Південно-Східній Європі. – Київ-Львів. – С. 299–307.
2006 Археологія некрополів Галича і Галицької землі. Одержавлення. Християнізація. – Івано-Франківськ. – 328 с.

Чачковський Л., Хмільовський Я.

- 1938 Княжий Галич. – Станіславів. – 1938. – 94 с.

Черноус В. Е.

- 1984 К вопросу о роли ландшафтного фактора в формировании архитектурно-планировочной структуры древнерусских городов Галицкой земли // Древнерусский город (Материалы Всесоюзной археологической конференции, посвященной 1500-летию города Киева). – Киев. – С. 146–147.

Шараневич І.

- 1860 Стародавний Галич // “Зоря Галицкая” яко альбумъ на 1860. – Львов. – С. 295–335.

Gieysztor A.

- 1968 Grody najdawniejsze i osiedla wczesnomiejskie // Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku. – Warszawa. S.60.

Grygorowicz A.

- 1974 Zastosowanie metod planowania przestrzennego do badań dawnych układów osadniczych (na przykładzie Krakowa z I połowy XIII wieku). – Gliwice.

Czołowski A.

- 1890 O położeniu starego Halicza // Pamiętnik Drugiego zjazdu Historyków Polskich. – Lwów. – S. 1–23.

Peleński J.

- 1914 Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych. – Kraków. – 221 s.

Szaraniewicz I.

- 1883 Trzy opisy historyczne staroksiążęcego grodu Halicza w roku 1860, 1880, 1882. – Lwów. – 232 s.

Vitalij LIASKA

PLANIGRAPHIC STRUCTURE OF HALYCH DURING XI–XIII: HISTORY OF RESEARCHES

History of investigations of planigraphic structure of Halych during XI–XIII centuries is analyzed at the paper. Stages in process of researches are distinguished on the base of problematic-chronological principle. Interpretation of peculiarities of genesis of planigraphic structure of Halych in scientific literature is examined; analogies with other Russian and European medieval cities are shown. Influence of landscape on the development of spaciousness and functional structure of Halych is analyzed.